

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT
ČESKÉ REPUBLIKY

Dějepisná olympiáda
51. ročník, 2021/2022
Krajské kolo – zadání I. kategorie

přidělené soutěžní číslo	body celkem

Jméno a příjmení:.....

Tematické zaměření ročníku: „**Šlechta v proměnách času**“.

Důležité upozornění – u každé otázky je rámeček uvádějící maximální počet bodů za otázku, do prázdného políčka se pak doplní získaný počet bodů. Celkem je možné získat **80 bodů**.

Úkol č. 1

K vizuálnímu odlišení jednotlivých rodů se pro bojové a reprezentační účely začaly od 13. stol. používat ustálené schematizované obrazy (znaky), které si šlechtici nechávali malovat na svůj štít nebo nad portály svých hradů či na jejich zdi.

a) Jak se těmto obrazům říká? _____

b) Jak se nazývá historická vědecká disciplína, která se jimi zabývá? _____

c) Na panovnických dvorech byli ustanoveni hodnostáři, kteří měli na starosti to, aby znaky byly správně sestaveny a byly jedinečné (a mimo jiné také třeba vyhlašovali soupeře při rytířských kláních). Vyber (zakroužkuj) v nabídce správné označení takového hodnostáře:

komorník - purkrabí - herbarista - vlajkonoš - herold - hejtman - štítař

3	
---	--

Úkol č. 2

Šlechtické znaky jednotlivých rodů často souvisely s historií rodů i pověstmi a v průběhu staletí se mnohé z nich částečně měnily. (Ve všech následujících úkolech vycházej z vyobrazené podoby erbu.)

**NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT
ČESKÉ REPUBLIKY**

A. Erb pánů z Lipé se podobal erbu z Lichtemburka.

a) Na základě popisu rozhodni, který erb patřil pánům z Lipé.

Na erbu pánů z Lipé vidíme ve štítě dvě zkřížené ostrve s pěti suky. V klenotu se nachází kapr a polštářek.

1

2

Pánům z Lipé patřil erb označený _____

b) Zakroužkuj, jaký je význam slova ostrev:

dřevěná zbraň - osekáný kmen – část klády podpírající krov – nástroj uhlíře k rozdělení ohně

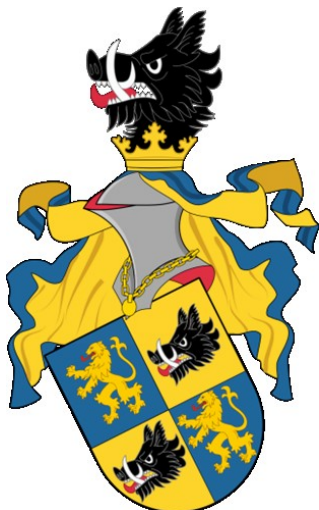
B. S erbem Šternberků ses setkal/a již v okresním kole. Znovu si ho připomeň a rozhodni, zda uvedená tvrzení platí.

a) Jedná se tzv. mluvící znamení.	ANO/NE
b) Na erbu najdeme dvě hvězdy – jednu na štítu a druhou na hlavě štítu.	ANO/NE
c) Štít je čtvrcený.	ANO/NE
d) Jedna hvězda je také v klenotu mezi dvěma orlími křídly.	ANO/NE

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT
ČESKÉ REPUBLIKY

C. Na řadě erbů se objevuje vyobrazení zvířat. Erby přiřaď k jejich vlastníkům. Jeden erb zůstane bez přiřazení.

A

B

C

D

E

- a) Na erbu Pernštejnů se nacházely zubří hlavy.
- b) Na erbu Valdštejnů se od 16. století objevovali lvi dvou různých barev.
- c) Na erbu Lichtenštejnů se nachází slezská orlice.
- d) Na erbu pánů z Rožmitálu najdeme sviní hlavy.

Erb: _____

Erb: _____

Erb: _____

Erb: _____

Úkol č. 3

Některé šlechtické rody dosáhly v průběhu dějin skutečně význačné ekonomické síly a politické moci.

a) O kterém významném jihočeském šlechtickém rodu pravily kroniky 14.-16. století, že byl svou mocí roven i samotným tehdejší českým králům? _____

b) Podle svého znaku získal tento rod (a s ním příbuzné rody) také svou přezdívku – jak se jeho členům také říkalo?

Ke zmíněným rodům se váže také vědomí a stará pověst o jejich společném původu z jediného předka. Takto je vyobrazena na obraze na zámku v Českém Krumlově:

c) Jak se tato (historickými prameny nezachycená) událost označuje? _____

d) Kdo je oním společným prapředkem těchto rodů? Napiš jeho jméno: _____

e) Kde se prapředek těchto rodů na obraze nachází? _____

Úkol č. 4

Na obrázku vidíš iluminaci z Ročovského graduálu. V levé části iluminace klečí šlechtic jménem Albrecht se svojí manželkou Annou ze Žeberka. Iluminaci si prohlédni a splň následující úkoly.

A. Odpověz na otázku:

Z kterého rodu pocházel pán Albrecht? (Nápovědou ti je informace, že Albrechtovi vnuci založili čtyři rodové větve, a to libštejnskou, maštovskou, kornhauzskou a bezdružickou.) _____

B. Co scéna z Ročovského graduálu zobrazuje? Zakroužkuj správnou odpověď.

- a) Šlechtický manželský pár prosí Pannu Marii o ochranu nového rodového sídla.
- b) Šlechtický manželský pár děkuje Panně Marii za jejich prvorozeného syna.
- c) Šlechtický manželský pár je zde zobrazen jako donátorská dvojice nové církevní instituce.

Úkol č. 5

Následující série otázek tě přenese do života šlechty v husitském období. Do tohoto tématu tě čtivě uvedl článek z doporučené literatury s názvem *Jeden den urozených*. Začneme významnou šlechtickou institucí, kterou byl zemský soud. Zakroužkuj tři fakta, která platí o fungování a kompetencích zemského soudu v období těsně před vypuknutím husitské revoluce, tedy před rokem 1420.

- a) Na zemském soudě zasedali v roli kmetů zástupci vyšší i nižší šlechty.
- b) Na zasedání zemského soudu se řešily majetkové otázky šlechty.
- c) Urážky na šlechtické cti nepatřily do agendy zemského soudu.
- d) Výsledky jednání zemského soudu se zapisovaly do zemských desek.
- e) Pro mladé šlechtice bylo jejich první zasedání u zemského soudu něco jako přijímací rituál mezi členy panské obce.

3	
---	--

Úkol č. 6

Nyní se podíváme na životní osud pana Čenka. Přečti si úryvky z Husitské kroniky Vavřince z Březové popisující sklonek roku 1419 a splň jednotlivé úkoly, tedy odpověz na otázky, doplň vynechaná slova, případně rozhodni ANO/NE, zda je dané tvrzení správné. Část odpovědí najdeš v textu, některé otázky ověří tvé znalosti.

„Potom v témž čase pan Čeněk vida, že Pražané nemohou dobýti Vyšehradu, a slyše, jak táboří pálí kostely, kláštery, hrady i vsi, z pocitu zhnusení nad tím tajně jednal se svou radou, že by vydal Pražský hrad do rukou uherského krále Zikmunda, a chtěl nalézt u něho milost.“

„A tak svrchujmenovaní páni, poslaní od krále, nečekali na konečnou odpověď obce, jednali tajně s panem Čenkem o postoupení Pražského hradu panu králi, jak se předpokládá, a potom se vrátili ke králi a vyložili mu tajný úmysl pana Čenka, jak chce vydati Pražský hrad, jestliže mu král milostivě udělí milost za jeho provinění a nebude-li přičítati věčně za vinu ani jemu, ani jeho dětem to, co provedl, a nebude-li brániti přijímání z kalicha na jeho statcích až do rozhodnutí celého království v svrchuřečené otázce přijímání z kalicha.“

Pan Čeněk Pražský hrad opravdu vydal:

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT
ČESKÉ REPUBLIKY

„A hned jeho (myšlena Čeňkova) korouhev, neboli [1. vynechané slovo], která byla vyvěšena na věži radnice, strhli na zem, a potrhavše ji, zavěsili ji na [2. vynechané slovo], jako by byl bez víry, a namalovavše klobouček na způsob jeho přilby, položili ho pod tu korouhev, tím se naznačovalo, že nepřilnul s upřímnou vírou k obci, nýbrž že ji podvedl pod kloboučkem lstivosti.“

a) Jak znělo celé jméno (tedy včetně rodu) pana Čeňka? _____

b) Pan Čeněk původně zastával úřad dědičný v jeho rodě, tedy úřad číšníka. V roce, který sledujeme, ale zastával nejvyšší zemský úřad v království, tedy úřad: _____

c) Pan Čeněk byl poručíkem nezletilého dědice nejrozsáhlejšího panského dominia v království. Jak se tento mladý šlechtic jmenoval? Z nabídky zakroužkuj správnou možnost:

1. Bohuslav ze Švamberka 2. Oldřich z Rožmberka 3. Lacek z Kravař

d) V nabídce zakroužkuj 1. vynechané slovo v textu:

1. pečeť 2. praporec 3. klenot

e) Trestní nástroj, ke kterému byl dotýčný připoután, aby byl vystaven veřejnému pohoršení. To je tvá nápověda, díky které doplníš 2. vynechané slovo v textu. Jedná se o: _____

f) Z kterého rodu pocházel uherský král Zikmund, o němž se v textu píše? _____

g) Pan Čeněk v roce 1419 zakazoval na svém panství přijímání podobojí. ANO/NE

h) Čeněk byl přívržencem Husovy reformy církve, ale nesouhlasil s násilnostmi radikálních husitů. ANO/NE

i) Pražané svým činem pošlapali šlechtickou čest pana Čeňka. ANO/NE

Úkol č. 7

Jednou z největších pohrom pro české a moravské panské šlechtické rody v období středověku byla bitva u Vyšehradu, která se odehrála roku 1420. Mnoho pánů zde zemřelo pro krále Zikmunda, který chtěl zabránit husitům v obsazení Vyšehradu. Opět se začti do kronikářské zprávy Vavřince z Březové a splň jednotlivé úkoly.

„Pan Jindřich z Plumlova ho vlídně oslovil a řekl: Vězte, pane králi, že dnes utrpíte velikou škodu a s hanbou odejdete. Já totiž, pravil, se velice bojím selských cepů. A král mu řekl: Víím, že vy Moravci jste bázlíví a mně ne věrní. A onen, totiž řečený pan Jindřich, s ostatními moravskými pány hned sesedavše s koní, pravili: Hle již jsme hotovi jít, kam rozkazuješ, a budeme tam, kde ty, králi, nebudeš.“

Pan Jindřich z Kravař a Plumlova měl pravdu, bitvu nepřezílo mnoho českých pánů. Na nedalekém hřbitově skonal i on sám. Takto popsal jeho smrt Vavřinec z Březové:

„Ale šlechtici, v rytířské zbroji velmi statečně bojující, zajímali, které mohli, anebo je s velikým svým nebezpečenstvím zachraňovali od cepů bratří. A tak pan Jindřich z Plumlova, smrtelně zraněn a zajat, byl donesen na hřbitov svatého Pankráce a tam, vyzpovídav se a vyžádav si přijímati pod obojí způsobou, skonal.“

- a) Král Zikmund urazil hned několik složek šlechtické cti pana Jindřicha: zemskou příslušnost, statečnost a věrnost panovníkovi. ANO/NE
- b) Vyšší šlechta v husitském období nebojovala v bitvách osobně s mečem v ruce, ale jako žoldnéře za sebe najímala sedláky. ANO/NE
- c) Král Zikmund neměl problém s tím, že se v jeho službách nacházeli šlechtici, kteří v závěru bohoslužby přijímali kromě hostie i víno. ANO/NE

Úkol č. 8

Ve starých listinách se zachoval podpis jednoho z významných českých šlechticů. Dokážeš rozluštit jeho jméno? (Zapisuj přesný přepis, ale doplň současnou diakritiku, tzn. háčky a čárky.)

Přepis jména: _____

1	
---	--

Úkol č. 9

Následující text je pozdějším přepracovaným cestopisem pocházejícím z 15. století. Text si přečti a na základě úryvku a svých znalostí odpověz za otázky.

A pan _____ pokorně ho prosil, aby poctil jej i jeho družinu svým odznakem. Král pravil, že to milerád učiní a že mu hned i daruje, žádal-li by si zlata nebo stříbra.

Pan _____ odpověděl: „Nejjasnější králi! Ne proto zanechal jsem domácí krb, abych se vrátil bohat na rady, nýbrž abych navštívil dvory královské a knížecí a s většími zkušenostmi se navrátil. Prosil jsem a prosím Tvé Milosti jenom za to pro sebe i svou družinu, abychom obdrželi odznak Tvé milosti.“

- Jméno, kterého slavného šlechtice je v textu vynecháno? _____
- Který panovník podporoval jeho cestu? _____
- Oba tito muži byli příbuzní. Jak? _____
- Do které oblasti? Vyber z nabídky:

Čína - západní Evropa – papežský stát, Sicílie a Milánsko – Arabská říše

4	
---	--

Úkol č. 10

Ve své době patřili mezi významné šlechtice Petr Vok z Rožmberka a Karel starší ze Žerotína. Zakroužkuj dvě informace, které platí o obou:

- a) Oba patřili k jihočeské šlechtě.
- b) Oba se hlásili k Jednotě bratrské.
- c) Život obou skončil při popravě na Staroměstském náměstí v Praze.
- d) Oba se narodili v 16. století.
- e) Oba žili v mládí rozmařilým životem.

2	
---	--

Úkol č. 11

V období renesance se na mnohých nejen šlechtických dvorech objevuje zájem o nový druh poznání, s nímž jsou spjaty výrazy: Budyně, Rudolf II., kámen mudrců, transmutace, Český Krumlov, Bavor Rodovský z Hustiřan, Pražský hrad, Jan Zbyněk Zajíc z Hazmburka, Kutná Hora, mecenáš, Barbora Celjská.

- a) O který „obor“ se jedná? _____
- b) Napiš dnešní synonymum ke slovu mecenáš. _____
- c) Co bylo cílem transmutace? _____
- d) Z nabídky vyber jména dvou významných mecenášů:

- e) Na kterém místě z nabídky se nacházel vodní hrad? _____

6	
---	--

Úkol č. 12

Při cestách naší zemí se můžeme setkat s velkým množstvím staveb, které odkazují k původním šlechtickým zakladatelům nebo majitelům. Prohlédni si následující obrázky a doplň tabulku pod nimi.

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT
ČESKÉ REPUBLIKY

A

B

C

D

Charakteristika stavby	Název	Obrázek (doplň písmeno)
Nejvýznamnějšími majiteli tohoto původně loveckého hradu byli Cimburkové. Jeden jeho z významných členů po návštěvě Itálie poté při přestavbě hradu poprvé uplatnil severně od Alp prvky nového, renesančního slohu. Dominantou této stavby je 97 metrů vysoká věž.		
Stavba této budovy započala v roce 1623 a bylo potřeba předtím zbořit 26 měšťanských domů. V její výzdobě jsou spojeny pozdně renesanční prvky s barokní architekturou.		
Jednalo se o sídlo Petra Voka z Rožmberka, poté co byl nucen prodat Český Krumlov. Sem se odstěhoval s celým dvorem, ale předtím nechal celý zámek důkladně přestavět.		
S další stavbou jsou také spjati Rožmberkové, i když sloužila úplně jiným účelům. Žili zde cisterciáci a zároveň zde byli pohřbíváni i významní členové Rožmberků, případně příbuzných rodů – např. Závěš z Falkenštejna.		

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT
ČESKÉ REPUBLIKY

Úkol č. 13

Nemalou část života šlechtice zabírala správa jeho panství. Přečti si ukázkou z díla Václava Břežana - Život Viléma z Rožmberka a na základě informací z textu odpověz na otázky:

Páni poručníci, pán z Gutenšteina a pán Holický, do Prahy wyprawili se za příčinau trhu o statek někdy Tábořských, kterýž w pokutě na krále JMt připadl, poněwadž ten welmi k panství domu Rosenberského příležitý byl, a to jednání prodlení jmíti nechtělo, proto že jiní na poskoku byli, kteříž o něj stáli. Ten trh mezi královskými a Rosenberskými s dowolením jistým krále JMti, ač tehdaž w zemi nebyl, zawřín, že ujali jej za 22,000 kop miš. a tu summu dřiw dwau mēsiců i od wložení toho trhu do desk jedno sto osmdesáte osm kop a osm gr. miš. wyprawili.

Den sw. Anny pan hrabě z Gutenšteina před sebe wzal cestu do Wídně k králi o některé potřeby pánů z Rosenberka, a než odjel, to naříditi ráčil o řádu při wyslýchání lidí w rozličných příhodách a přibězích: Nejprw aby každý k swému richtáři w menších věcech, a nemohl-liby toho richtář spokojiti, tehdy k auředníku neb purkrabí swému se utíkal; teprw kdyžby toho heitmané wyříditi nemohli, do kanceláře ucházeti se měli. A to proto pán učinil, že někteří špatnými chatrnými věcmi kancelář zanepraždňowali. Však což hlawních a welikých věcí bylo, to zupřimo do kanceláře přednášino býti jmělo. I to nařídil, aby sobě raddy hodinu ranním jitem uložili, a w hromadu se scházíwaly, i také po obědích hodinu, proto aby poddaní neprodleně o pře své konce bráti mohli.

- a) Jak se nazýval člověk, který se v době nezletilosti šlechtických dětí (při nepřítomnosti jejich rodičů) staral o správu jejich majetku? _____
- b) Jak zněl dobový termín pro obchod (smlouvu)? _____
- c) Kam byly zapisovány (tzv. vkládány) smlouvy o převodu majetku šlechticů?

**NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT
ČESKÉ REPUBLIKY**

d) Podle nařízení pana z Gutenštejna měly být bez výjimky všechny spory poddaných nejprve řešeny u rychtářů či purkrabích a teprve pak případně přinášeny do panské kanceláře. Je to pravda?

e) Z jakého důvodu bylo zmíněné nařízení vydáno (důvod zmíněn přímo v textu)?

f) Jak bys převedl termín „vyslýchání lidí v rozličných příhodách a příbězích“ do moderního jazyka? Zakroužkuj správnou odpověď.

- 1) poslouchání lidových pověstí
- 2) výslech (ve smyslu kriminalistickém včetně např. mučení)
- 3) výpověď v rámci soudního řízení

6	
---	--

Úkol č. 14

Šlechtici vždy patřili k důležitým spojencům (a někdy i protivníkům) českých panovníků při spravování země i vedení zahraniční politiky. Zkus přiřadit jednotlivé šlechtice k „jejich“ panovníkům (při přiřazování rozhoduj podle období, kdy onen šlechtic dosáhl největší moci či významu.

1. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic	a) Václav II.
2. Petr Vok z Rožmberka	b) Jan Lucemburský
3. Jan Roháč z Dubé	c) Karel IV.
4. Jaroslav Lev z Rožmitálu	d) Zikmund Lucemburský
5. Albrecht z Valdštejna	e) Jiří z Poděbrad
6. Závíš z Falkenštejna	f) Vladislav II. Jagellonský
7. Jindřich z Lipé	g) Rudolf II., resp. Matyáš Habsburský
8. Arnošt z Pardubic	h) Ferdinand II. Habsburský

1-____; 2-____; 3-____ 4-____; 5-____; 6-____; 7-____; 8-____

8	
---	--

Úkol č. 15

Hostiny a slavnosti také tvořily důležitou součást šlechtického života. Na obrázku níže je hodovní místnost renesančního šlechtice ze zámku Kratochvíle.

Na základě obrázku a svých znalostí rozhodni, zda jsou níže uvedená tvrzení pravdivá.

a.	Hodovní síně jsou většinou bohatě zdobené.	ANO/NE
b.	Strop je tvořen krásnými lomenými oblouky.	ANO/NE
c.	Stěny bývaly zdobeny, koberci, tapetami či závěsy.	ANO/NE
d.	Jídlo se podávalo na zlatém nádobí.	ANO/NE
e.	K vystavení nejkrásnějších kusů nádobí sloužila kredenc postavená přímo v hodovní místnosti.	ANO/NE
f.	Renesanční šlechtici s oblibou často používali porcelánových servisů.	ANO/NE
g.	Ke svícení se zde používaly hlavně louče.	ANO/NE
h.	Hostiny sloužily také k budování společenských kontaktů a pro reprezentaci hostitele a jeho rodu.	ANO/NE

Úkol č. 16

Mincovní regál neboli právo razit mince obvykle patřilo panovníkovi. Přesto v našich dějinách nalezneme významné šlechtice, kteří razili vlastní mince. Pozorně si prohlédni obrázky mincí a odpověz na otázky.

a)

Tento zlatý dukát nechal razit Jindřich z rodu _____ (napiš počestěnou variantu jména).

b)

Tolar na obrázku nechal razit vládce vévodství _____ (název vévodství), kterým byl do roku 1634 významný šlechtic _____ (jméno šlechtice).

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT
ČESKÉ REPUBLIKY

Rozřazovací otázka

Již jste se dnes setkali se znaky šlechtických rodů. Zkuste si vybavit další znaky a napsat, co největší počet zvířat objevujících se na znacích, a to včetně mýtických zvířat (např. pták Noh). Pro potřeby kontroly však zároveň do závorek uveďte i kde (tj. na znaku kterého rodu, města či země) se to které zvíře objevuje - např. pták Noh (Praha). Bod bude přiznám pouze za celou správou dvojici **zvíře + znak**, na němž skutečně figuruje. Pozor i na správné určení pohlaví figury – např. pes a fena by se zde považovaly za dvě různé figury.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____

Každá správná dvojice 1 bod. Nezapočítává se do celkového hodnocení